

AHLAK DENEN BİLMECE

HEINZ HEIMSOETH

ÇEVİREN
NERMİ UYGUR

HEINZ HEIMSOETH

Köln'de doğdu (1886). Öğrenim yaşantısına Heidelberg'de başladı (1905). Burada Wilhem Dilthey, Alois Riehl ve Ernst Cassirer ile çalışma fırsatı buldu. Kant'a ilgi duymaya başlaması üzerine Marburg'a gitmeye karar verdi (1907). Burada Hermann Cohen ve Paul Natorp ile çalıştı. Descartes üzerine yazdığı tezle mezun oldu (1911). Daha sonra Königsberg Üniversitesi'ne atandı (1923). 1933 senesinde Naziler iktidara gelince onlara katıldı. Naziler iktidardayken Köln Üniversitesi'nde 1944 senesine kadar dekan oldu. Daha sonra İstanbul Üniversitesi'nde ders vermeye başladı (1950) ve iki sene sonra Türkiye'den ayrıldı. Köln'de öldü (1975).

Başlıca Eserleri: *Fichte* (1923), *Metaphysik der Neuzeit* (1934), *Geschichtsphilosophie* (1948), *Kant'ın Felsefesi* (1956), *Atom, Seele, Monade* (1960), *Hegel's Philosophie der Musik* (1964).

NERMİ UYGUR

İstanbul'da doğdu (1925). Galatasaray Lisesi Latin Dili Bölümünü bitirdi (1944). İstanbul Üniversitesi felsefe bölümünden mezun oldu (1948). Aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı (1950). *Kültür Bilimlerinin Varlık Yapısı* adlı teziyle doktor oldu (1952). Profesörlüğünü 1964'te aldı. Bursla Almanya'ya gitti (1966) ve daha sonra Fransa ve İngiltere'deki çeşitli üniversitelerde çalıştı (1970). 1992 senesinde emekli oldu. İstanbul'da öldü (2005).

Başlıca Eserleri: *Edmund Husserl'de Başkasının Beni Sorunu* (1958), *Dilin Gücü* (1962), *Dünyagörüşü* (1963), *İnsan Açısından Edebiyat* (1969), *Dil Yönünden Fizik Felsefesi* (1979), *Yaşama Felsefesi* (1981), *Çağdaş Ortamda Teknik* (1989), *Başka-Sevgisi* (1996), *İçimin Sesi* (2001).

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ	11
BİRİNCİ KONUŞMA	
AHLAK SORUNLARINI GÖRMEK VE GÖSTERMEK	15
İKİNCİ KONUŞMA	
AHLAKI YADSIYANLAR; NIETZSCHE, MANDEVILLE	27
ÜÇÜNCÜ KONUŞMA	
STIRNER, GÖRECİLER, KUŞKUCULAR, BİLİMCİLER	41
DÖRDÜNCÜ KONUŞMA	
BUYRUKLAR VE YASAKLAR DOLAYINDAKİ TARTIŞMALAR	53
BEŞİNCİ KONUŞMA	
YARARCILIK, BİRLİKTE YAŞAMA VE AHLAKTA YARATICILIK	67
DİZİN	77

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Bu kitapçıkta, Ordinaryüs Profesör Dr. Heinz Heimsoeth'ün, İstanbul Üniversitesi'nin çağrısı üzerine, 1954 yılının Aralık ayında, İstanbul Edebiyat Fakültesinde Almanca olarak yaptığı beş konuşmanın Türkçe çevirisi sunulmaktadır.

Heinz Heimsoeth (1886-1975) günümüzün tanınmış düşünürlerindedir. İlk, felsefe doktoru ve doçenti olduğu Marburg Üniversitesinde profesörlük yapmış; sonra Königsberg'te, daha sonra da on yıllar boyunca Köln'de ordinaryüs olarak çalışmıştır. 1956'da emekliye ayrıldıysa da uzun yıllar üniversitedeki ders ve seminerlerini sürdürmüştür. Heimsoeth, Amerika Birleşik Devletleri, İspanya, Fransa, Yugoslavya, Hindistan gibi yeryüzünün çeşitli ülkelerinde ders ve konferanslar vermiştir. Türkiye'deki hocalığı, 1950 yılının yaz yarısından başlamak üzere İstanbul Edebiyat Fakültesinde konuk profesör olarak çalıştığı iki yılı aşkın bir zamana rastlar. Heimsoeth, gerek Almanya'da gerekse Almanya dışında, en çok felsefe tarihini, Kant ve fenomenolojiyi ilgilendiren araştırmalarıyla tanınmıştır. Özellikle, felsefe tarihinin yaratıcı bir felsefe dalı olarak gelişmesinde değerli katkılarda bulunmuştur. Metafizik, insan felsefesi ve ahlak alanına giren tarihsel derinleşmelerindeyse, Heimsoeth sağlam görüşlü sistematik bir düşünür kimliğiyle belirlemektedir. Bir kısmı çeşitli dillere çevrilmiş bulunan yirmi dolayındaki kitabın ve pek çok bilimsel incelemenin yazarıdır. Burada anmadan geçemeyeceğimiz önemli kitaplarından bazıları: *Batı Meta-*

BEŞİNCİ KONUŞMA
YARARCILIK, BİRLİKTE YAŞAMA VE AHLAKTA
YARATICILIK

‘Science des moeurs’ün [törel bilimi] açıklama biçimi, özellikle J. S. Mill’in *On Utilitarianism* (1863) adlı kitabından beri, utilitarizm, ‘yararcılık’ deyimiyle adlandırılan anlayışa, ahlakın özü üzerindeki anlayışa uygun gelmektedir. Utilitarizm de, 18. ve 19. yüzyıllardaki ahlak felsefesine, en çok da Anglosakson ahlak felsefesine geniş ölçüde etkimiş olan bir görüştür. Utilitarizme göre topluma yarayan şey iyidir; oysa topluma zararlı olan şey, toplumun refah düzenini bozan şey, bu çeşitten bütün eylemler ile eylem eğilimleri ‘kötü’dür. Ancak bu toplum için yararlı olma ilkesinin ne denli yetersiz olduğu ahlak üzerinde derinden düşünmüş olan filozoflarca sık sık gösterilmiştir. Varolan bir toplumun kendi çıkarı, kendi korunumu, sözde kendi refahı olarak gerekli gözüyle baktığı, istediği ve özümsemiği şey, ahlak bakımından düpedüz kötü olabilir. Bunu anlamak için, bugün bazı devlet biçimlerinde yürürlükte olan birtakım töreleri ve zorlayıcı düzenleri anımsamak yeter; bu gibi devletler gerçekte insana yakışmayan pek çok şeyi, aslında yalnızca üstün otoritelerine dayanarak tebaaya zorla iyi diye benimsetmektedirler. Bir toplumun kendi yararı, kendi refahı deyince ne anladığı ve bunları gerçekleştirmek için başvurduğu araçlar, işte bütün bunlar, ahlak bakımından kuşku götürür bir şey olabilir, giderek apaçık kötü olabilir. ‘Toplumun’ da kendi başına ele alındığında, iyi ile kötünün ötesinde bir varlığı var mıdır? ‘Toplumun’ otorite baskısı altında, tek kişi, hiç

DİZİN

A

açgözlülük 35
adalet 31, 37, 41, 71; ~ duygusu 71
adaletsizlik 31
Âdem 47
ahlak: ~ alanı 11; ~ bilgisi 48, 52, 55, 60, 70; ~ bilimi 51; ~ bilinci 51, 54, 55, 56, 59; ~ bozukluğu 37; ~ buyrukları 22, 63, 75; ~ davranışı 61, 62; ~ değerleri 34, 59, 64; ~ duygusu 62; ~ eleştirisi 58; ~ ethosu 59; ~ felsefesi 18, 24, 30, 44, 51, 62, 63, 72; ~ görüşleri 56; ~ istekleri 24, 27, 37, 46, 54, 59; ~ olayı 16, 20, 47, 60, 74; ~ öznelliliği 50; ~ sorunları 23, 30; ~ sorusu 44; ~ tasarımları 50, 52, 54, 57, 58, 60, 69; ~ tutumları 50; ~ yapıtları 50; ~ yasaları 47, 57, 61, 62, 65, 66; ~ yetileri 34; ~ yönergele-ri 21, 22, 56, 71
ahlaki: ~ aldatmalar 35; ~ amaç 33; ~ anlam 29; ~ kuşkuculuk 47, 48, 50, 51; ~ buyruklar 38; ~ görecilik 50; ~ görüş 17, 68, 71; ~ istekler 47; ~ olanaklar 30; ~ ödevler 29; ~ öz 52; ~ relativizm 58; ~ sorumluluk 29, 44; ~ tasarımlar 48; ~ verimlilik 33; ~ yargılamalar 28; ~ kavramlar 33
ahlaklılık 20, 23, 29, 30, 35, 36, 42, 46, 53, 54, 56, 58, 64
ahlaksal: ~ sübjektivizm 50; ~ olaylar 51
ahlaksızlık 36, 47
akıllılık 64
akla uygun düzenler 17
alışkanlık 17, 65, 71; ~ durumu 71
Alman Idealizmi 31, 39, 62
Anglosakson ahlak felsefesi 67
Antik dünya 20

Antikçağ 23, 48

Aristoteles 12, 16, 18, 19, 20, 44, 48
aydınlanma 55
ayırımıcı toplamlar 72

B

Batı felsefesi 19
bencillik 37, 44
Bergson, Henri 23
bilgi 4, 47, 48, 49, 51, 55, 56; ~ ağacı 47; ~ alanı 43; ~ yetisi 48
bilim 13, 35, 63, 73; ~ deneyleri 73
bilme yetisi 15
bireysel yaşam 56
bireysellik 12, 44; ~in ahlaki sorum-luluğu 44; ~in değeri 44
birlikte yaşam 37, 44, 65
biyolojik davranışlar 72
Bollnow, Otto Friedrich 53, 54
buyruk 12, 16, 17, 28, 32, 51, 54, 62, 64, 66, 68, 69, 72, 74
büyük dünya dinleri 17, 23

C

canlı varlıklar 21
ceza 22, 27
cisim 24

D

davranış biçimleri 66
değerler 43, 45, 51, 62, 64
değerlilik 49
değersizlik 34, 49, 51, 62
devlet 31, 36, 45, 46, 58, 61, 67
devrimci ben duygusu 43
dil 23, 24, 44, 55, 62, 74, 76; ~in kökü 23; ~ varlığı 44
din 17, 27; ~ öğretileri 20; ~ tasarımları 74; ~ görüşleri 20

dindarlık 29
dinî: ~ inançlar 23, 27; ~ yaşam 23
dinsel ahlak 22, 75
doğa 33; ~ ürünü 16; ~ varlıkları 46
doğruluk 24, 35, 54
doğuştan tasarımlar 52
duygular 37, 70, 73
dünya işleri 32
dünyagörüüşleri 17
dürüstlük 36, 54
düşünme: ~ biçimi 25; ~ üslubu 46

E
edeplilik 54
efendi ahlakı 33
eğitim 13, 37
ekonomi 37
enerji 46
Epiktetos 53
erdem 34, 35, 36, 37, 48, 64, 76
erdemsizlik 37
eski ahlak öğretileri 12
Eskiçağ 53
Espinaz, Afred 72
eşitlik 33, 72
ethos 59
etik 18
etnoloji 49
evlilik: ~ bağı 54; ~ kurumu 54
evrenin aklı 42
evrensel varlık bilmecesi 23
eylem 16, 17, 22, 67

F
felsefe 4, 11, 12, 13, 18, 23, 25, 31,
49, 62, 63, 64; ~ tarihi 25
felsefede düşünme 31
Feuerbach, Ludwig 31, 42
Fichte 39
Fransız pozitivistimiz 51

G
geçmiş 29, 45
gelenek 45, 47, 55
genel: ~ insan varlığı 56; ~ refah 36
genişlemiş dünya bilgisi 50
gerçek mutluluk 21
gereklilik 62, 63
Gide, André 28

gönül yüceliğı 73
görecilik 12, 50
Guyau, Jean-Marie 12, 63, 75
güç 32, 34, 35, 64
güdüler 37; ~i düzenlemek 38
güzellik 55, 64

H
hak 35, 49, 61
haklılık 32, 72
haksızlık 32, 33, 34, 54, 70
halk öbekleri 51
Hartmann, Nicolai 50, 56
Havva 47
hayvan: ~ dünyası 73; ~ nevrozları
73; ~ psikologları 16, 72; ~ toplum-
ları 72
Hegel 39, 41
Hobbes, Thomas 45
hoşnutsuzluk 36
Hristiyan: ~ ahlakı 60; ~ Ortaçağı 55
hukuk 17, 35, 52, 54; ~ düzenleri 17
hukuki yönergeler 45

I
içgüdü 60, 68, 73; ~ mekanizması 73;
~ nün ereğı 21
idealizm 29
idealler 54, 58
İlkçağ filozofları 21
ilkel: ~ içgüdüler 38; ~ toplumlar 72
imrenme 38, 62
inançlar 23
inançsızlık 23, 61
inanma 37, 61
insan: ~ ahlaklılığı 39; ~ aklı 52, 74;
~ dillerinin olanakları 55; ~ dünyası
52; ~ eylemleri 17, 22; ~ felsefesi
11; ~in ahlaki olanakları 58; ~in
gerçek mutluluğı 22; ~in istemesi
22; ~in refahı 22; ~ kişiliğı 44; ~
kültürü 57; ~ topluluğı 35, 37; ~
toplumları 33, 60; ~ yapıtları 17; ~
yaşamı 23, 34, 51, 59, 65, 74, 75;
~ yaşamının gücü 56; ~ yaşantısının
idealleri 58; ~ yaşantısının özü 29;
~ yetisi 51
insanlık 17, 24, 41, 43, 56, 57, 58,
60, 68

- insanüstü dünya 65
 İslam dünyası 21
 istek 19, 21, 22, 23, 33, 44, 59, 64, 69
 istem 22, 24, 69
 işsizlik 36
 iyi: ~nin varlığı 20; ~ ile kötünün bilgisi 47
 iyilik 22, 36
- J**
 Jüpiter 36
- K**
 Kallikles 32, 33, 34, 46
 Kant 11, 12, 16, 52, 55, 57, 59, 61, 62, 65, 68, 71, 74, 76
 kategorik imperatif 62, 63
 katıksız: ~ ahlak 68; ~ mutluluk 48
 kavrama yetisi 15
 kendini beğenmişlik 35, 36, 38
 kıskanma 38
 kişisel dilekler 73
 Konfüçyüs 55
 köktenci yadsımlar 24
 köktenlik 24
 köle ahlakı 33
 kötülük 38, 57, 64
 kötünün varlığı 20
 kullanma gücü 43
 kuramsal akıl 15, 43, 72
 kuşkuculuk 46, 48
 kuvvet 34, 35, 63, 75
 küçük toplum 70
 kültür 13, 17, 23, 37, 38, 39, 46, 49, 50, 59; ~ çevreleri 50; ~ tarihi 49
- L**
 Leibniz 55, 56
 Lorenz, Konrad 12, 72
- M**
 madde 24
 mal tutkusu 38
 de Mandeville, Bernard 12, 27, 31, 35, 36, 37, 38, 46 31, 35
 mantık: ~ 62, 72; ~ zorunlulukları 72
 Marx, Karl 31, 41
 materyalizm 24
- metafizik 11, 61
 mutluluk 21, 48, 60, 61, 62, 63
 mülk 38, 44
- N**
 nedenlik bağlantısı 63
 nesnel: ~ bağlamlar 43; ~ değer 59
 Nietzsche, Friedrich 12, 23, 27, 28, 29, 30, 33, 37, 46, 50, 56, 58, 60, 63
 normatiflik 51
- O**
 objektif doğrular 51
 olumlu düşünce 46
 olumsuz öğretiler 49
 onur duygusu 59
 Ortaçağ 21
 ortaklık: ~ duygusu 37; ~ yönergeleri 45
 otorite 12, 68, 69
 oyun kuralları 70, 74
- Ö**
 öç duygusu 59
 ödev 23, 24, 42, 44, 54, 62, 64, 71, 72, 75; ~ yükleme 23, 64
 ödül 17, 22
 ölüm yargısı 59
 öz isteme 64
 özbilinç 45
 özerklik 61, 74
 özgür: ~ topluluk 45; ~ insanlar 45; ~ kafa 27
- P**
 perspektivist ayıklama 56
 Piaget, Jean 12, 69, 70, 71, 72, 73
 Platon 12, 19, 31, 33, 34, 48
 pratik akıl 15, 16, 43, 60; ~ yetisi 15
- R**
 refah 36, 67
 Reiner, Hans 53, 59
 Rousseau, J. J. 12, 38, 57, 58
 ruh 24, 41
- S**
 sadakat 54

saflık ideali 54
salt: ~ ahlak 50; ~ ödevler 58
sanat 35, 36, 55, 58, 74, 76; ~taki ya-
şam biçimleri 56
sanı 27, 32, 47, 48, 58, 71
saplantılı düşünceler 41
savaş çağırısı 29
savunma savaşı 59
Scheler, Max 50, 56
Schleiermacher, F. 39
Schopenhauer, Arthur 12, 53, 55, 57,
59, 62, 63, 65, 74
Seneca 53
septisizm 46
Shaftesbury 31
Sokrates 19, 20, 23, 31, 32, 33, 34,
47
sorumluluk 27, 49, 58, 59
soylu insan ideali 58
soyutlama41
Spinoza, Baruch 20
Stirner, Max 12, 31, 41, 42, 43, 44,
45, 46
suç 27, 28

T

Tanrı 22, 23, 41, 61; ~ istemi 22;
~nın buyrukları 21, 50
tarih 12, 20, 52, 56, 57, 60, 61; ~ bi-
linci 50, 55; ~ deneyleri 56
tarihsel: ~ derinleşme 11; ~ etnolojik
gelişme 50; ~ geçmiş 17; ~ gelenek 45
tat 24, 35, 38, 60; ~ alma düşkünlüğü
35; ~ alma tutkusu 38
teoloji 22, 65
Thrasymakhos 31, 32, 34
ticaret 35
toplum 16, 17, 27, 37, 38, 44, 45, 48,
51, 60, 62, 67, 68, 69, 70, 72, 76;
~ biçimi 17, 54; ~ ilişkileri 51; ~un
kuralları 65; ~ varlığı -44
törebilimcilik 12
töreler 17, 63
tutku 21, 38

U

ulus(lar): ~ 23, 43, 45, 50, 53, 56; ~ın
refahı 36; ~ın dilleri 17

uluslararası ahlak kavramları 56
umursamazlık 36, 38
uygarlık 39
uyum duygusu 55
uzlaşmalar 65

V

varoluşun anlamı 45
verimli eylem 37
vicdan 49

W

Westermarck, Edward 49
Wolff 55

Y

yabancı: ~ ahlak görüşleri 55; ~ sa-
nat 55
Yahudi teolojisi 21
yalın ahlaklılık 53, 54, 56
yarcılık 12, 61, 67
yasak(lar) 17, 19, 51, 65, 66, 68, 69,
74, 75; ~ etme 74
yasalar 31, 32, 61, 76
yaşam 17, 19, 22, 23, 37, 38, 44, 46,
47, 54, 56, 59, 60, 62, 65, 68, 75,
76; ~ biçimi 22, 23, 47, 56, 60; ~
güdüleri 38; ~ın mutluluğu 21; ~
öğretisi 60; ~ süreci 19
yaşama: ~ alanı 54; ~ biçimi 34, 65;
~ bilinci 33; ~ buyruğu 54; ~ eylemi
62; ~ gücü 64; ~ kavgası 76; ~nın
anlamı 38; ~nın doyunluğu 60;
~nın yasaları 34; ~ yapıları 50
yeni ahlak öğretileri 12
yetişkinlerin otoritesi 65
yetke 12, 68, 69, 74
yokluk 36
yönergeler 12, 17, 32, 34, 71, 72
yönetim 13
yüksek: ~ ahlak değerleri 59; ~ ahlak-
sal akıl 55; ~ ethos 53
yükselme tutkusu 35, 36, 38

Z

zekâ 16, 64
zorlama 74
zorlanmış eylemler 22